

Vindkraft i Vimmelstorp

Arkeologisk utredning, etapp 1 av planerat område för vindkraftspark inom Tronebo 1:7 och Vimmelstorp 1:3 med flera. Villstads och Reftele socknar i Gislaveds kommun, Jönköpings län.

Vindkraft i Vimmelstorp

Arkeologisk utredning, etapp 1 av planerat område för vindkraftspark inom Tronebo 1:7 och Vimmelstorp 1:3 med flera. Villstads och Reftele socknar i Gislaveds kommun, Jönköpings län.

Innehåll

Inledning.....	5
Målsättning och metod	5
Topografi.....	5
Fornlämnings- och kulturmiljö.....	6
Tidigare undersökningar.....	6
Landskapshistoriska perspektiv.....	7
Rem.....	7
Tronebo.....	7
Resultat.....	11
Sammanfattning.....	13
Åtgärdsförslag.....	13
Lagskydd och ärendegång. Vad säger lagen.....	13
Kulturhistorisk förstudie.....	14
Arkeologisk utredning.....	15
Arkeologisk förundersökning.....	16
Arkeologisk undersökning.....	17
Administrativa uppgifter.....	18
Referenser.....	19
Tryckta källor.....	19
Arkiv.....	19
Kartunderlag.....	19

Inledning

Under slutet av november månad 2013 genomförde Jönköpings läns museum en arkeologisk utredning, etapp 1, av planerat område för vindkraftspark vid Vimmelstorp i södra delen av Gislaveds kommun. Beställare var Hansa vind AB. Utredningsområdet bestod av ca 152 ha fördelade på uppställningsplatser för nio vindkraftverk samt tillfarts- och servicevägar. En stor del av utredningsområdet bestod av utvidgningar av befintliga körvägar och skogsvägar.

Målsättning och metod

Syftet med den arkeologiska utredningen, etapp 1, är att fastställa förekomst av fast fornlämning eller övrig kulturhistorisk lämning och se om dessa berörs av den planerade exploateringen. I den arkeologiska utredningens första etapp ingår också att söka reda på platser där fornlämningar utan markering ovan mark, såsom boplatslämningar, kan finnas. Dessa områden kan bli föremål för utredning etapp 2, då matjorden avlägsnas i syfte att fastställa om fornlämningar utan synlig markering finns. Utredningen etapp 1 sker framför allt genom fältinventering. Nyupptäckta lämningar mäts in med GPS, beskrivs och ges en antikvarisk bedömning. Inventeringsinsatsen föregås av analyser av kart- register- och arkivmaterial samt genomgång av FMIS (det digitala fornminnesregistret) och relevant litteratur i syfte att erhålla en helhetsbild över det aktuella landskapsavsnittets historiska kontext. För genomgång av den antikvariska ärendegången, se nedan kapitlet ”Lagskydd och ärendegång. Vad säger lagen?”

Topografi

Utredningsområdet är belägen i ett utpräglad utmarkscontext med omväxlande sankmark och skogsmark kring 175–185 meter över havet. Under de senaste 100 åren har stora utdikningsinsatser skett i trakten varför de tidigare sankängarna med det myller av bäckfåror som kan studeras i kartorna från 1700- och 1800-talet omvandlats till raka diken. Tronebosjön i områdets sydvästra del har sänkts kraftigt genom att kanaler grävts mellan denna och Hallasjön i nordöst. När detta sjösänkingsföretag genomfördes är osäkert, men det bör ha skett mellan ca 1880, då sjön redovisas i sin hela utsträckning på generalstabskartan, och 1950 då det av Tronebosjön endast återstod några få vattenspeglar enligt den äldre ekonomiska kartan.

De ganska vidsträckta mossområdena bryts av hårdmark med kuperad topografi och storblockig morän. Området kan upplevas som ogästvänligt och hårdmarken är i dag närmast att betrakta som ett plantagelandskap för skogsindustrin. Spår efter stora skogsmaskiner som skördare finns i hela området i form av upp till 1 meter djupa, vattenfyllda diken efter hjulspår.

FIGUR 2. Djupa körskador efter skogsmaskiner finns på flera ställen inom UO. Här vid Rems gamla gårdstomt. Foto: Anna Ödéén

Fornlämnings- och kulturmiljö

Utmarkskaraktären avspeglar sig också i det låga antalet kulturhistoriska lämningar. Innan utredningen gjordes fanns inga kända fornlämningar i området.

RAÄ-nr Villstad 82:1 består av ett fundament till en kvarn, nr 83:1 är en lintorkningsgrop, båda lämningar som bör koppla till gården Tronebos aktiviteter. Tronebos gårdstomt är en av de nyupptäckta lämningarna som klassas som bevakningsobjekt (Id 1. Se nedan).

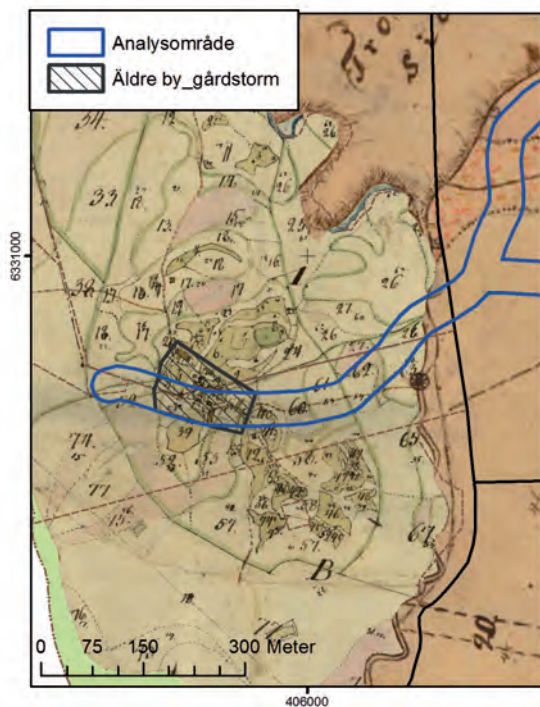
RAÄ-nr Reftele 326:1 och 327:1, som är belägna strax söder om utredningsområdet, är båda lämningar efter de sentida torpställena Nybygget och Kohult eller Nydal. Reftele 602 utgörs av ett röjningsröseområde. Vid arkeologisk utredning av gasledning, etapp II år 2000, påträffades röjningsrösen, 2-5 meter diameter och 0,3-0,7 meter höga. I områdets östra del fanns terrasskanter i anslutning till rösena (Gustafsson 2001). Området kom endast att markeras med en punkt, men har i föreliggande utredning karterats in som ett ytobjekt. Den fossila åkermarken är en del av den åkermark som hörde till gården Rem, en gårdsenhet som kan beläggas tillbaka till 1540-talet.

Reftele 405:1 markerar läget för torpet Lilla Rem. Inga huslämningar fanns i området, men väl ett antal röjningsrösen. Reftele 404:1 utvisar husgrund och välvd stenkällare till torpet Erikslund som fanns på platsen mellan 1793 och 1905. Reftele 402:1 utvisar platsen för backstugan Starkebo som fanns i området mellan 1865 och 1912. En skylt har satts upp på platsen, men inga husgrunder har kunnat identifieras. Även Reftele 400:1, 401:1 och 403:1, belägna strax öster om utredningsområdet, är lämningar efter sentida torp.

Reftele 603 är ett röjningsröseområde ca 150x40 metes stort bestående av ca 20 röjningsrösen. Området har markerats med punkt på den ekonomiska kartan, och är beläget utanför utredningsområdet.

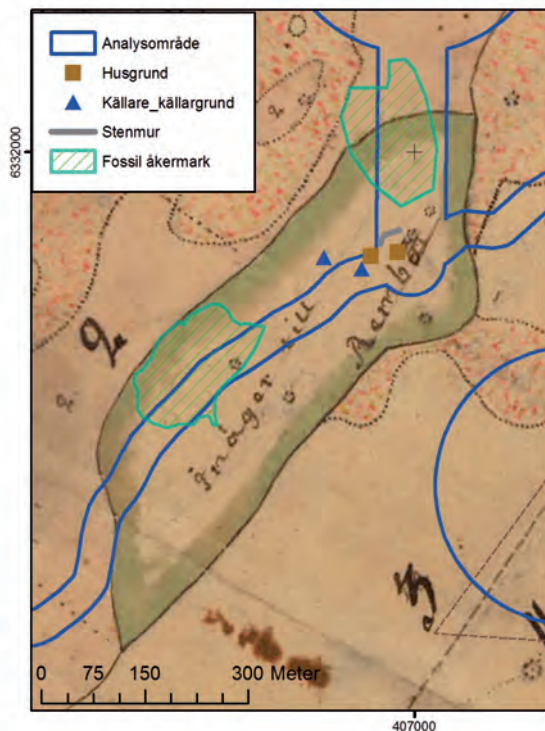
Reftele 399:1 utgör platsen för torpet Annestad. Inga synliga lämningar efter torpet finns på platsen men väl ett mindre antal röjningsrösen.

Sammanfattningsvis kan konstateras att området, trots sin utmarkskaraktär under 1800-talet och det tidiga 1900-talet hyst ett antal torp och backstugor. Vid flera av dessa har husgrunder inte återfunnits utan områdena markeras endast genom sin förekomst av röjningsrösen.

FIGUR 3. Polygonen visar Tronebo gårdstomt vid tiden för enskiftet 1827. Den södra delen av gårdstomten är belägen inom utredningsområdet.

FIGUR 4. Gården Rems inägor enligt Röpplinge skogslagskarta från 1766. Bebyggelseläget är markerat med en husschablon.

Tidigare undersökningar

Ledning för naturgas går i dag från Tronebo och norrut genom Jönköpings län. Gasledningskorridoren korsar på ett par ställen utredningsområdet. I samband med inventering för gasledning kring år 2000 upptäcktes några av de ovan beskrivna övriga kulturhistoriska lämningarna. Det gäller 602 och 603, båda röjningsröseområden som vid inventeringen markerades som punktojekt. Söder om vägen vid Rems gamla gårdstomt togs 23 meter sökschakt upp för att leta efter den medeltida bytomten, men inga fynd eller anläggningar kunde konstateras (Gusatafsson 2001). I övrigt har inga tidigare arkeologiska undersökningar skett.

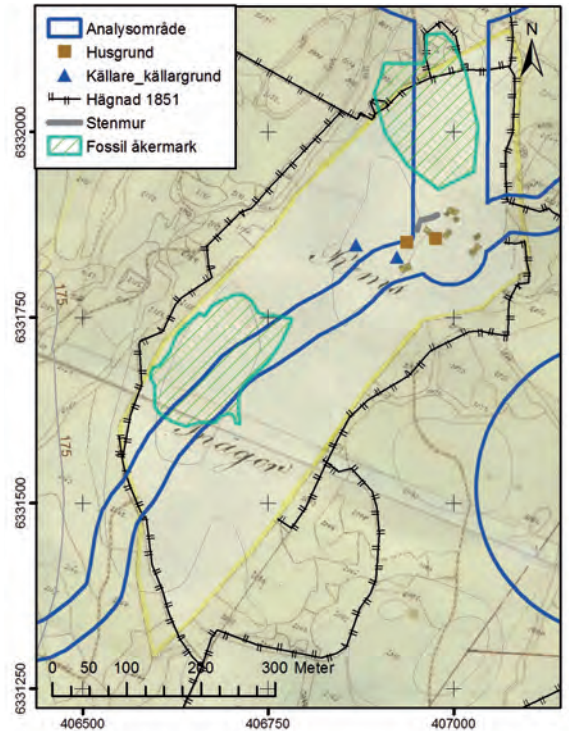
Landskapshistoriska perspektiv

Inom och i anslutning till det ca 152 ha stora området har som framgått flera torp funnits, de som tas med i kapitlet ”Fornlämningar och kulturmiljö” samt i tabell 1 är endast några få av de ca tolv torpen och backstugorna som antingen utmarkerats av hembygdsföreningen, pekats ut av folk med lokalkännedom eller som finns med i de äldre kartorna. Det intressanta med dessa är att få spår finns kvar efter bebyggelsen, istället är det genom förekomst av röjningsrösen som platsen för torpen på ett ungefär har kunnat pekats ut. Flera av utpekandena är också felaktiga om man jämför med var torpen redovisas på Laga skifteskartan över Röpplinge skogelag från 1851. I den äldre kartan från området, Röpplinge skogelag från 1766, finns inga av de torp som redovisas i lagaskifteskartan från 1851.

I FIGUR 7 redovisas åker och bebyggelse 1851 och de utpekade torpens lägen. Klart är att flera av torpen etableras efter 1766 och alltså bör ha funnits i området en tämligen kort tid. Enligt skyltar som hembygdsföreningen har satt upp i området förefaller flera torp haft en livstid på endast 50–60 år. Med tanke på de få röjningsrösen som har återfunnits i området bör torpen haft en annan huvudsaklig försörjningsstrategi än jordbruk.

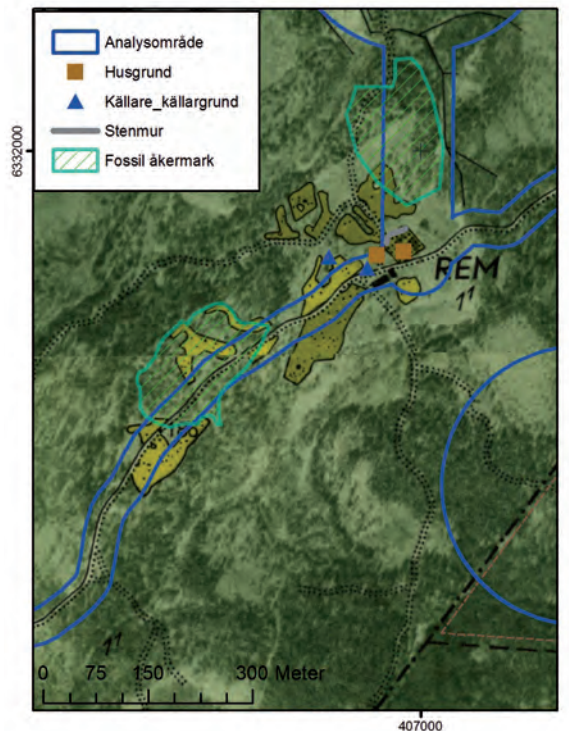
Rem

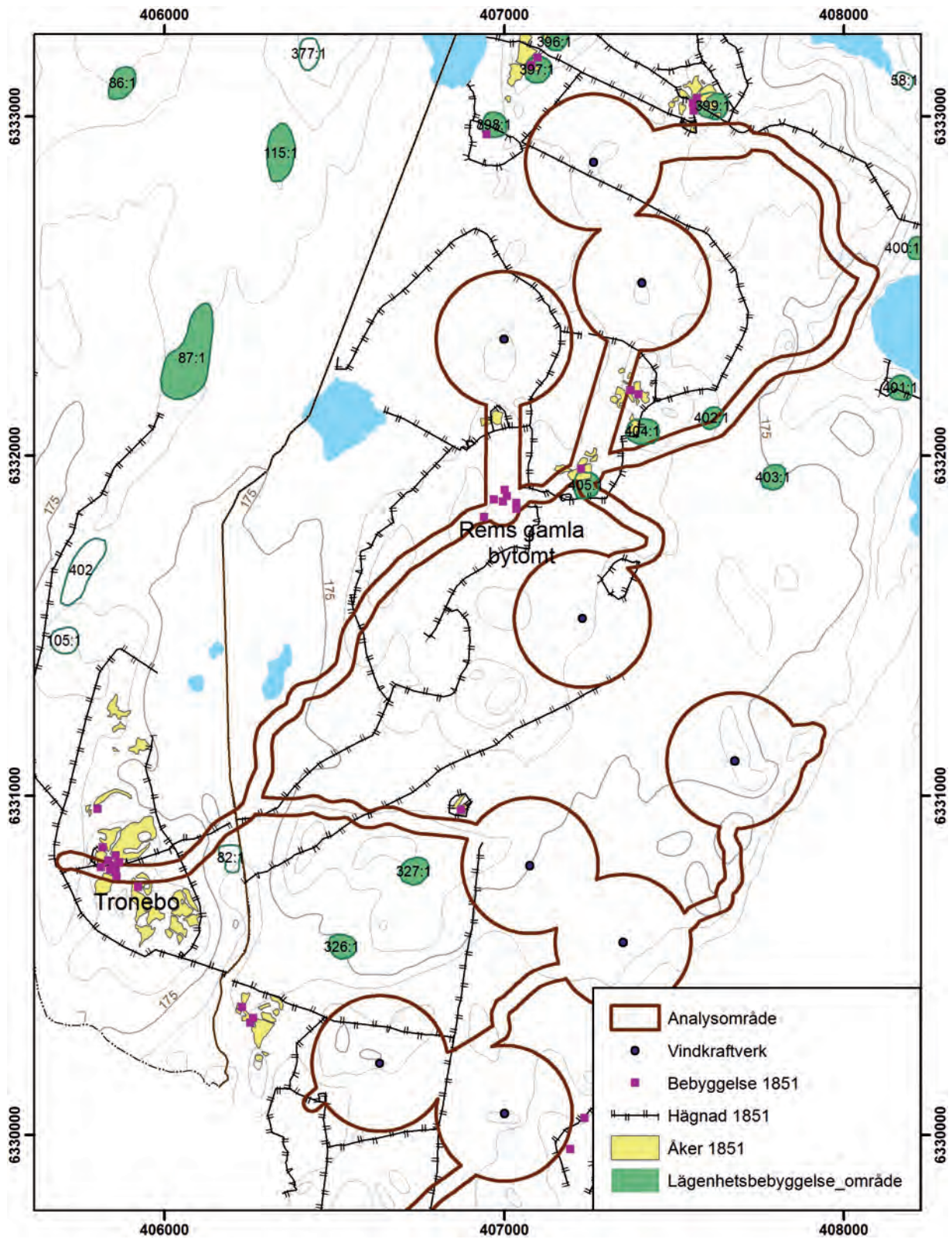
Gården Rem finns belagd i källorna från 1538 (Gustafsson 2001). Arvid i Rem omtalas 1542 och Sven i Rem 1552 (Smh SE/RA/1521/1521.5/1542, Smh SE/RA/1521/1521.5/ 1552:6). I de första omnämningarna är gården ett helt skattehemman, men gården förmedlas, troligen under 1600-talets slut, till 1/4 hemman. I Geografiskt-statistiskt handlexikon från 1888 betecknas Rem som tidigare länsmansboställe. Gården har inte karterats separat, utan finns med i skogelagskartorna från 1766 och 1851. I den äldsta kartan finns byns markerad genom att inägornas konturer redovisas. I kartan från 1851 markeras konturerna och husen ut på den dåtida gårdstomen. I den ekonomiska kartan från 1950-talet redovisas bebyggelse och åkermark till en mindre gårdsenhet (FIGUR 4-6).

FIGUR 5. Rems inägor enligt laga skiftes- och skogelagskartan från 1851. Även denna karta redovisar endast inägomarken men flera hus har ritats ut på gårdstomen. Hägnad markerad enligt 1851 års karta.

FIGUR 6. Den äldre ekonomiska kartan från ca 1950 redovisar även Rems åkermark. Delar av den fossila åkermarken, Id 4, odlades fortfarande vid 1900-talets mitt, men i huvudsak bör denna fornlämning spegla odling från medeltid och framåt.

FIGUR 7. Lägenhetsbebyggelse (torp och backstugor) enligt FMIS i jämförelse med utbredningen av gårdar, torp och backstugor i skogelags- och lagaskifteskrtan från 1851.

TABELL 1. Tidigare kända och nyupptäckta fornlämningar och övriga kultuhistoriska lämningar inom och i anslutning till utredningsområdet.

Objekt nr /Karta	Lämningstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning	Åtgärdsförslag
Villstad socken: 83:1 Fig 13	Textilindustri	Lintorkningsgrop 2,3 x 1,5 meter (Ö-V) och ca 1,8 meter djup. Sidorna är stensatta med gråsten. Övertäckt med ris.	Övrig kulturhistorisk lämning	Berörs ej
Id 1 Fig 13	Bytomt/ gårdstomt	Inom en 1,7 hektar stor yta finns Tronebos äldre gårdstomt. Utredningsområdet följer befintlig vägsträckning längs ett 147 meter långt område. Inom området finns bebyggelse och tomtmark enligt enskifteskartan över Tronebo från 1827.	Bevakningsobjekt	Utredning, etapp 2
82:1 Fig 13	Småindustriområde	Plats för kvarn, bestående av kallmurad fundament till kvarnbyggnad. Till kvarnen leder en väg av hålvägskaraktär, ca 30 meter lång. Ca 17 meter norr om kvarnen finns två dammvallar uppbyggd av gråstenar.	Övrig kulturhistorisk lämning om	Berörs ej
Reftele socken: 326:1 Fig 13	Lägenhetsbebyggelse	Torplämningar efter torpet Nybygget. Inte besiktigat vid andragångsinventeringen 1983.	Övrig kulturhistorisk lämning	Berörs ej
327:1/ Id 2 Fig 13	Lägenhetsbebyggelse	Bebyggelselämningarna efter torpet Rohult besiktigades inte vid andragångsinventeringen 1983. Vid utredningen kunde en torpgrund med spismursröse identifieras. Spismursröset var 3 meter i diameter och 1,5 meter högt och var markerad med skylt med texten "Rohult 1864-1924". En trappsten fanns V om spismursröset. 40 meter NÖ om husgrunden fanns en sensatt jordkällare, 6x5 meter (N-S) och 2 meter hög. Ingång i S och stensatt inuti. Inom ett ca 1 hektar stort område finns ca 15 röjningsrösen, oregelbundna till runda, 4-6 meter och 0,7-1,2 meter höga av 0,15-0,8 meter stora stenar. Området är avgränsat i V av en 120 meter lång stenmur (SSV-NNO), 0,8-1 meter bred och 0,5-0,7 meter hög. Stenmuren är vällagd men sladdrig de sista 10 metrarna åt norr. Stenmuren i öster är 60 meter lång (NNV-SSO), 1-3 meter bred och 0,3-0,8 meter hög. Stenmuren är sladdrigt lagd.	Övrig kulturhistorisk lämning	Kan beröras av exploateringsföretaget. Hänsyn.
Id 3/ Fig 14	Gränsmärke	Gränssten: 0,7 meter hög, 0,8 meter bred och 0,5-0,35 meter tjock. Står i skiftesgräns.	Fortfarande i bruk	Ingen åtgärd enligt KML
602 Id 4 Fig 15	Fossil åker	Inom ett ca 210x100-135 meter stort område (Ö-V) finns fossil åkermark i form av område med röjningsrösen bestående av uppskattningsvis 200 röjningsrösen, ca 10 röjda ytor och terrasskanter. Röjningsrösen är 3-8 meter i diameter och 0,3-1,1 meter höga. De röjda ytorna är oregelbundna och avgränsas av terrasser eller röjningsrösen lagda på rad. Det avgränsade området markeras av en terrass, 0,3-1,0 meter hög. En del av åkermarken var odlad på 1950-talet, men huvuddelen bör betraktas som fossil åker till gården Rem som kan beläggas senast 1538.	Fornlämning.	Förundersökning
Id 5 Fig 15	Bytomt/ Gårdstomt	Gårdstomt. Inom ett 150x100 meter stort område (Ö-V) finns gårdstomt för Rem gård, belagd från 1538. Gårdstomten finns med på kartan över Röpplinge skogelag från 1851 i form av en utritad husklunga. I dag finns yngre bebyggelselämningar på platsen i form av två husgrunder av cement, den ena med ca 2,5 meter djup källare. I området finns en stensatt, kallmurad jordkällare 8 x 5 meter stor, (N-S) och 3 meter hög med öppning åt söder mot befintlig väg. Inom det avgränsade områdets västra del finns en källargrund, 8 x 6 meter stor (Ö-V) och 0,1 meter djup. Källargrunden är överväxt och belamrad med grenar. Öppning åt väster. I området finns vidare ca 10 röjningsrösen och stentippar. De senare kan vara ihopförda rester efter syllstenar till hus. I områdets nordöstra del finns sammantaget 35 meter stenmur som sammanfaller med avgränsningen av bostadshusets tomt på kartan från 1950. Murarna är ca 1 meter breda och 0,5 meter hög. Delvis sladdrig, delvis vällagd. Vid utredningen inför dragande av gasledning år 2000 genomfördes begränsade sökschaktningar söder om nuvarande väg. Inga bebyggelselämningar påträffades.	Bevakningsobjekt	Arkeologisk utredning etapp 2

Objekt nr /Karta	Lämningstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning	Åtgärdsförslag
Id 6 Fig 15	Fossil åkermark	Inom ett ca 200 x 125 meter stort område (N-S) finns ett röjningsröseområde bestående av ca 50 röjningsrösen, runda till oregelbundna, 3-10 meter i diameter och 0,3-0,8 meter höga av 0,2-0,7 meter stora stenar. Den fossila åkermarken ligger till största delen inom gården Rems inägor och en liten del finns medtagen som åkeryta på kartan från 1851. Intrycket är att rösena är bra mycket yngre än de inom Id 4/ 602. I området finns djupa körskador efter skogsmaskiner.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
405:1 Fig 15	Lägenhetsbebyggelse	Plats för torpet Lilla Rem inom ett 70x75 meter stort område (N-S). Inga synliga rester finns efter torpet. Några få röjningsrösen finns i området. Torpets inägor och ett hus finns markerad på kartan från 1851.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
404:1 fig 15	Lägenhetsbebyggelse	I området finns lämningar efter torpet Erikslund inom ett 95x75 meter stort område (Ö-V) i form av en husgrundsrest med spismursröse av gråsten samt en valvmurad jordkällare. Torpet är markerad med skylt med texten "Erikslund 1793-1905". Enligt kartan från 1851 skall dock torpet ha legat ca 140 meter norr om markeringen på ekonomiska kartan. Möjligen är lämningarna i området lämningar efter ett torp eller en backstuga som tillkom efter 1851.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
402:1 Fig 15	Lägenhetsbebyggelse	Plats för backstugan Stakabo inom ett 70x55 meter stort område (NO-SV). Inga synliga lämningar finns på platsen efter torpet som enligt skylt på platsen skall ha funnits mellan 1865 och 1912.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
403:1 Fig 15	Lägenhetsbebyggelse	I området finns lämningar efter torpet Bäckadal inom ett 80x75 meter stort område (NO-SV) som enligt skylt var bebott mellan 1852 och 1912. En husgrund med spismursröse finns i området. Torpet finns inte med i kartan från 1851.	Övrig kulturhistorisk lämning	Berörs ej
401:1 Fig 16	Lägenhetsbebyggelse	I området finns lämningar efter torpet Ljuseberg inom ett 75x75 meter stort område som enligt skylt var bebott mellan 1830 och 1868. En husgrund med spismursröse finns i området. Torpet finns med i kartan från 1851 med ett hus, åker och ängsmark.	Övrig kulturhistorisk lämning	Berörs ej
400:1 Fig 16	Lägenhetsbebyggelse	Plats för backstugan Kloddebo inom ett 60x65 meter stort område (Ö-V) som enligt skylt skulle ha funnits på platsen mellan 1864 och 1894. I området finns en spismursrest och en källargrop. Området är nästan identiskt med Backstugefällan på kartan från 1851 där ett hus med omgivande åker och äng är markerad.	Övrig kulturhistorisk lämning	Berörs ej
603 Fig 16	Fossil åker	Röjningsröseområde ca 150x40 meter (NNÖ-SSV). Vid arkeologisk utredning etapp 2 år 2000 påträffades 3 flacka röjningsrösen, ca 2 meter i diameter, av äldre karaktär i sänkan, och på höjden ett röjningsröseområde bestående av 17 röjningsrösen, 2,5-4,5 meter i diameter och ca 0,3-0,5 meter höga. (RAÅ dnr 321-1433-2001). Området markerades med punkt vid inventeringen 2001.	Bevakningsobjekt	Berörs ej
Id 7 Fig 16	Fossil åker	Inom ett ca 50 x 20 meter stort område Ö-V finns ett röjningsröseområde bestående av ca 10 röjningsrösen 1,5-3 meter i diameter och 0,2-0,5 meter höga av ca 0,2-0,5 meter stora stenar. i	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 8 Fig 16	Fossil åker	Inom ett ca 20x5 meter stort område N-S finns ett röjningsröseområde bestående av ca 5 röjningsrösen, 2-3 meter i diameter och 0,3-0,5 meter höga av 0,3-0,5 meter stora stenar. Rösena är vällagda och stenmaterialet består delvis av skiffersten.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
399:1 Fig 16	Lägenhetsbebyggelse	Plats för torpet Annestad inom ett 90x75 meter stort område (Ö-V). Inga synliga markeringar finns på platsen. Enligt kartan från 1851 ligger Annestads bebyggelse strax norr om polygonen.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn

Tronebo

Tronebo finns fortfarande kvar som en gårdsenhet i utredningsområdets sydvästra del. Gården omnämns för första gången 1538 och karteras för enskifte 1827. Bebyggelsen på enskifteskartan överensstämmer i huvudsak med dagens bebyggelse, men gårdstomten sträckte sig 1827 något längre söder ut än i dag och går därför in i utredningsområdet (FIGUR 3).

Resultat

Vid inventeringen i fält kunde konstateras att större delen av utredningsområdet bestod av svårtillgänglig hyggesmark, områden med storblockig morän samt utdikad mossmark. I området fanns omfattande körskador efter skogsmaskiner. Bilden av ett utpräglat utmarksområde från de äldre kartorna kunde verifieras och det verkade orimligt att man under 1800-talet ändå anlagt flera torp och backstugor i området. Troligen hade de boende här en försörjning som inte primärt var knuten till åkerbruk eller boskapsskötsel, utan till annan produktion knuten till skogen eller framväxande industrier i området Skeppshult-Smålandstenar.

FIGUR 9. Röjningsrösen av yngre karaktär inom Id 4 vid Rem. Foto: Ådel V. Franzén.

FIGUR 10. Stensatt källare vid Rem. Foto: Ådel V. Franzén.

TVå mantalsatta gårdar fanns i området, Tronebo och Rem. Tronebo utgör fortfarande en bebyggelseenhet med omgivande öppna åker- och betesmarker, medan Rem lades ner mellan 1950 då den äldre ekonomiska kartan redovisar bebyggelse och brukad åker och 1982 då flygfotograferingen för den nya ekonomiska kartan gjordes. För Tronebos del berör utredningsområdet gårdstomten som redovisas på enskifteskartan från 1827 varför området har bedömts som intressant att söka efter lämningar efter äldre bebyggelse (Id 1). Både Tronebo och Rem har skriftliga belägg från 1538 och framåt, det är således sannolikt att gårdarna har anlagts senast under senmedeltid.

På Rems bytomt finns husgrunder efter sentida bebyggelse, men även äldre bebyggelse lämningar i form av en kallmurad källare och en källargrund (Id 5). Utredningsområdet går rakt igenom vad som kan misstänkas vara Rems äldre gårdstomt varför även detta område är intressant för ytterligare ett utredningssteg. Vid utredningen för naturgasledning genom området ca år 2000 drogs sökschakt inom Rems gamla gårdstomt söder om befintlig vägsträckning. Inga lämningar påträffades vid sökschaktgrävningen, men den då undersökta delen utgör endast en liten del av hela den äldre tomtmarken.

FIGUR 11. Yngre husgrund vid Rems bytomt. Foto: Ådel V. Franzén.

Väster om gårdstomten finns fossil åkermark av olika åldrar (Id 4). En del av området var odlat på 1950-talet, men större delen av åkermarken var vid denna tid övergiven. Det finns skäl att anta att den fossila åkermarken har skikt som går tillbaka till gårdens etableringsfas. Inte minst tyder de relativt höga och branta terrasskanterna som skiljer den fossila åkermarken från omgivande skog, att åkermarken varit brukad under längre tid.

Norr om Rems bytomt kunde ytterligare fossil åkermark konstateras (Id 6), men röjningsrösen var här av sentida karaktär, varför inga vidare åtgärder föreslås.

I övrigt kunde förekomst av enstaka röjningsröseområden av torpkaraktär konstateras (Id 7 och 8). Områdena var små och bestod av endast en handfull rösen. Inga vidare åtgärder kommer att föreslås för dessa områden.

I södra delen av utredningsområdet mättes torpet Rohults inägor ut med GPS. Kring torpgrunden med spismursröse fanns stenmurar och en kallmurad källare fanns intill grunden efter bostadshuset (Id 2/Reftele 327:1). Torpet ligger till större delen utanför utredningsområdet och kommer inte heller att föreslås för vidare antikvariska åtgärder.

Sammanfattning

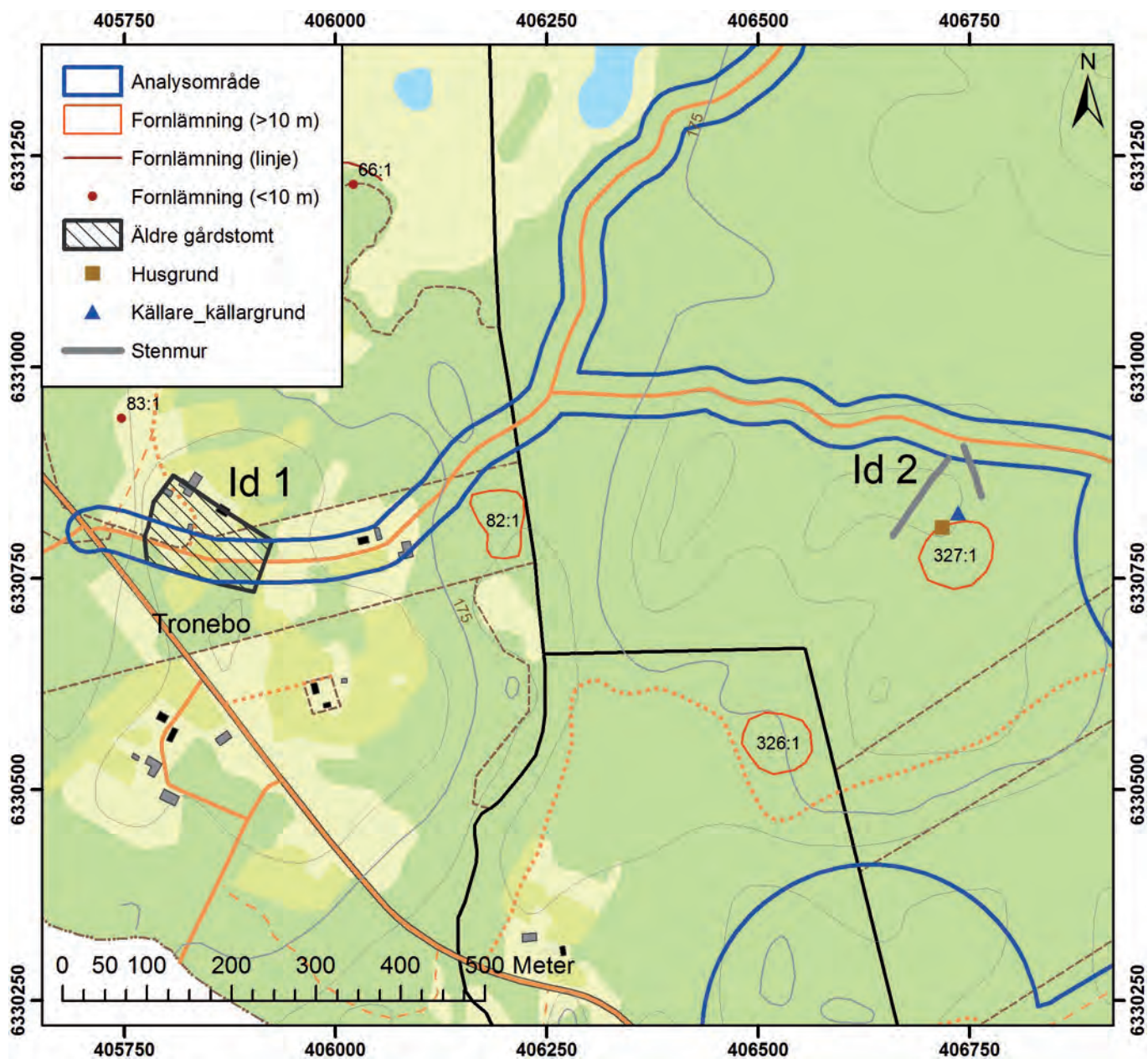
Sammanfattningsvis kan konstateras att det inom det ca 150 hektar stora utredningsområdet inte framkom fornlämningar av förhistorisk karaktär. Två gårdstomter till gårdar med belägg från 1538 finns i området och i tillägg framkom några områden med fossil åkermark i form av röjningsrösen. De flesta av dessa bedömdes som sentida och inte aktuella för vidare antikvariska åtgärder. Ett område, strax väster om Rems bytomt och ingående i Rems inägor enligt lagaskifteskartan över Röpplinge skogelag från 1851, bedömdes som fornlämning.

Åtgärdsförslag

Länsmuseet föreslår arkeologisk utredning, etapp 2 för Tronebo gårdstomt (Id 1) och Rems gårdstomt (Id 5) i syfte att fastställa förekomst av fornlämning utan synlig markering ovan mark, såsom bebyggelseämningar. Vidare föreslås förundersökning av den del av den fossila åkermarken Id 4 som inte var i bruk på 1950-talet enligt den äldre ekonomiska kartan. Länsmuseet har samrått med Länsstyrelsen angående åtgärdsförslagen.

FIGUR 12. Stenmur vid torpet Rohult. Foto: Ådel V. Franzén.

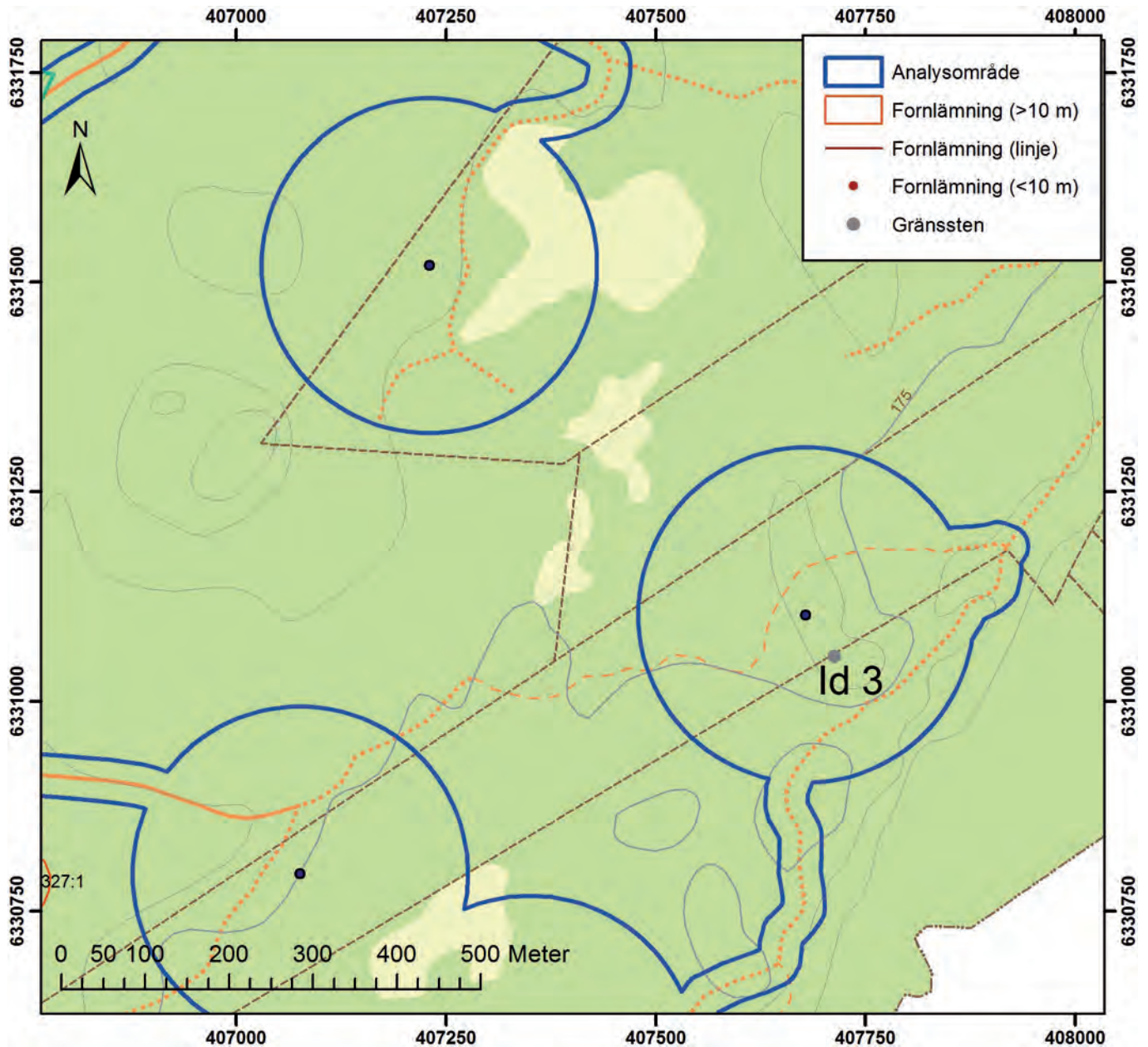

FIGUR 13. Tidigare kända och nyupptäckta fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar inom utredningsområdets sydvästra del. Skala 1:7500.

Lagskydd och ärendegång. Vad säger lagen?

Lagskyddet för våra forn- och kulturlämningar regleras i Kulturmiljölagen (SFS 1988:950). Riksintresseområden, kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och andra kulturlämningar omfattas också av Miljöbalken, Skogsvårdslagen och Plan- och bygglagen.

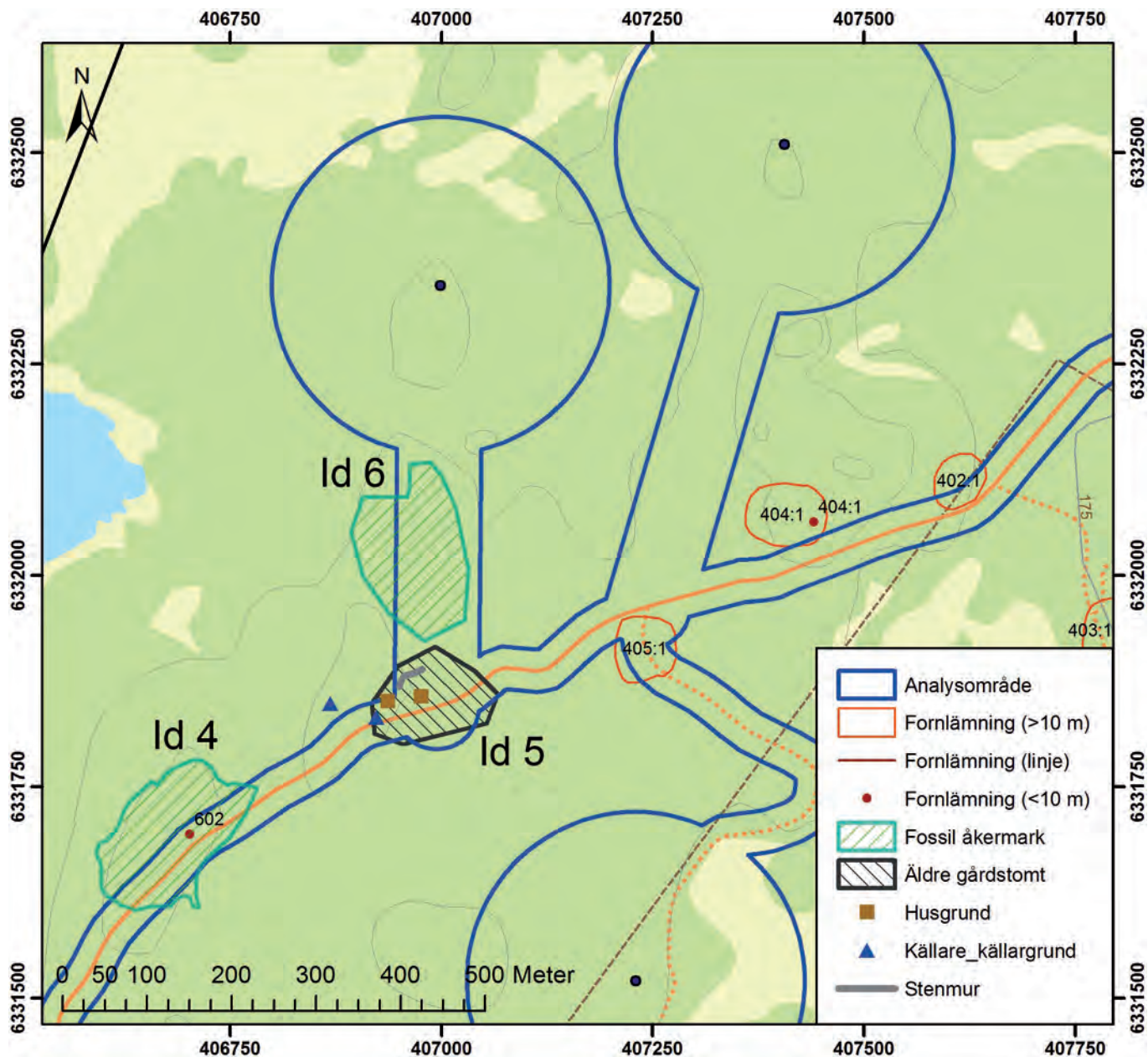
Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön (1 kap. 1 §). Så inleds Kulturmiljölagen. Detta ansvar delas av alla, såväl enskilda som myndigheter. Fornlämningar är skyddade enligt lag och till dessa räknas lämningar efter människors verksamhet som tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt

övergivna (2 kap. 1 §). Det är förbjudet att utan tillstånd rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning (2 kap. 6 §).

Till lämningen hör också en skyddszon, ett så kallat fornlämningsområde som också omfattas av lagskyddet. Hur stor denna skyddszon är varierar från fall till fall och fastställs av länsstyrelsen. Anledningen till detta är att det ofta finns lämningar dolda under markytan intill den registrerade fornlämningen. Skyddszonen syftar också till att bevara upplevelsen av lämningen. Om en exploatering sker för nära inpå en skyddad lämning eller ett byggnadsminne kan upplevelsevärde påverkas.

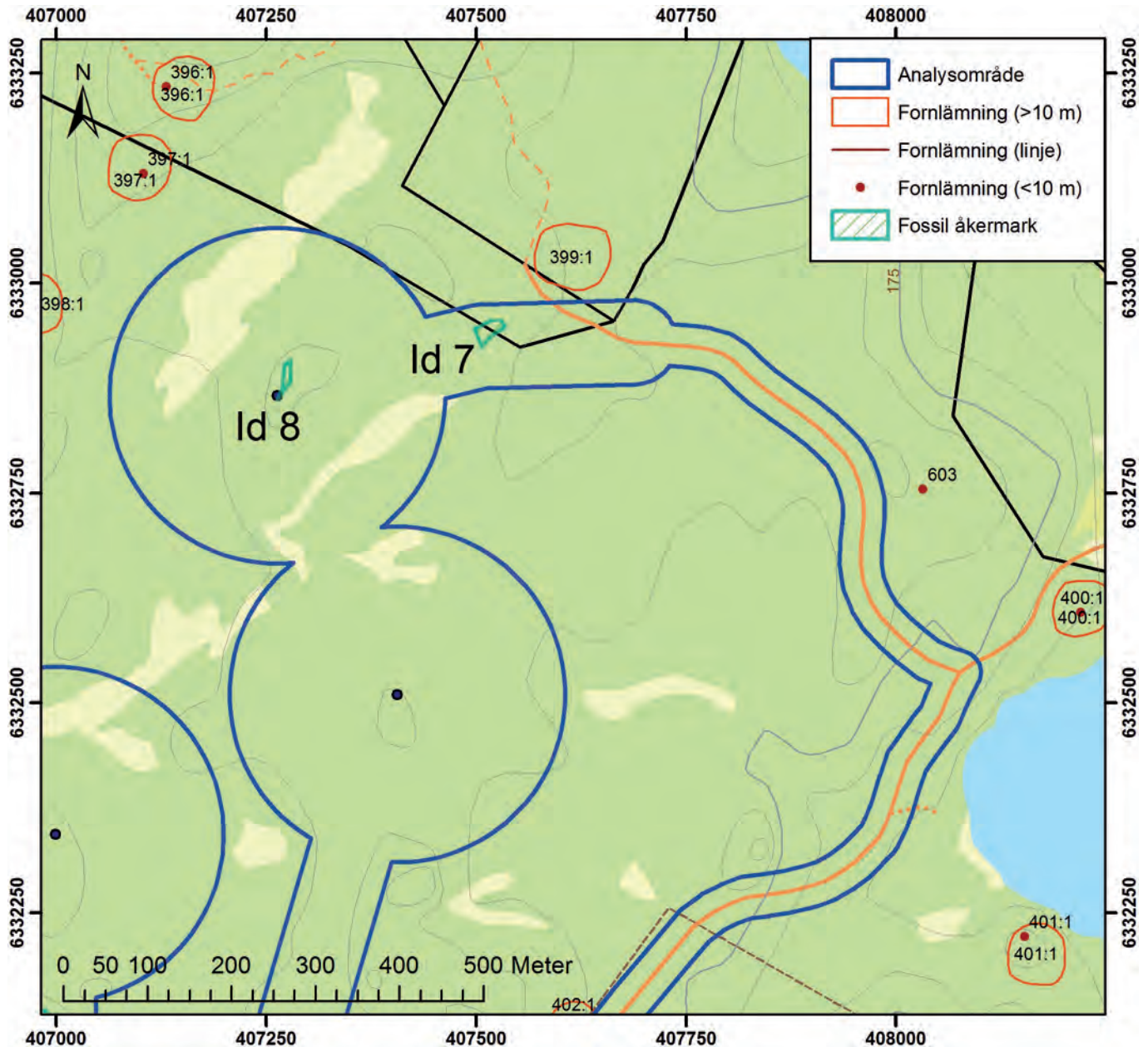
FIGUR 14. Tidigare kända och nyupptäckta fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar inom utredningsområdets sydöstra del. Skala 1:7500.

FIGUR 15. Tidigare kända och nyupptäckta fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar inom utredningsområdets mellersta del. Skala 1:7500.

Vid inventering bedöms lämningarna som fornlämning, bevakningsobjekt eller övrig kulturhistorisk lämning. Dessa bedömningar är preliminära och kan omvärderas av länsstyrelsen eller Riksantikvarieämbetet. En lämning som är registrerad som en övrig kulturhistorisk lämning har ett svagare lagskydd. Men vid en ny bedömning kan den komma att klassas som fornlämning.

Den som på något sätt vill ändra en fornlämning måste ha länsstyrelsens tillstånd (2 kap. § 12). En lämplig rutin är därför att kontakta länsstyrelsen så snart en registrerad lämning berörs. Det är Länsstyrelsen i Jönköpings län som ansvarar för den regionala kulturmiljövården. Länsstyrelsen fattar beslut om åtgärder.

Kulturhistorisk förstudie

Kulturhistoriska förstudier används ofta som planeringsunderlag inför exploateringar som berör stora områden. De ger en övergripande kunskapsbild av kulturmiljö och landskap utifrån ett långt tidsperspektiv – från stenålder till nutid.

Utifrån arkiv- och litteraturstudier, kartanalys och fältbesiktning görs en karaktärisering av kulturmiljö och landskap i det aktuella området. Det kulturhistoriska planeringsunderlaget utgör en viktig del av planeringsprocessen och används bland annat i MKB-sammanhang. Förstudier omfattas dock inte av lagen, utan är frivilliga åtaganden.

FIGUR 16. Tidigare kända och nyupptäckta fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar inom utredningsområdets norra del. Skala 1:7500.

Arkeologisk utredning

Om det finns indikationer på att en forn- eller kulturlämning berörs av en exploatering kan länsstyrelsen fatta beslut om en arkeologisk utredning (2 kap. § 11). Den kan göras i två etapper. Etapp 1 avser arkiv- och kartstudier samt fältinventering i det aktuella området. Inom etapp 2 görs till exempel en sökschaktning med grävmaskin för att se om lämningar finns dolda under markytan. En arkeologisk utredning syftar endast till att klargöra om det finns lämningar inom den berörda ytan.

Arkeologisk förundersökning

Om utredningen visar att en lämning berörs kan länsstyrelsen besluta om en arkeologisk förundersökning (2 kap. § 12). Syftet med denna är att karaktärisera och avgränsa lämningen. Då tas också prover för t.ex datering. Om en redan känd forn- eller kulturlämning berörs av exploatering kan länsstyrelsen besluta om en arkeologisk förundersökning utan att någon utredning behövs.

Arkeologisk undersökning

Utifrån förundersökningens resultat beslutar länsstyrelsen om en särskild arkeologisk undersökning behövs (2 kap. § 13). Då tas den fornlämningen bort helt och hållet. Lämningen dokumenteras och kunskapen sparas därmed för framtiden. I särskilda fall kan en lämning, eller ett område med lämningar, bedömas ha så stora värden att den inte får tas bort.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-6557-2013
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2013-11-13
Jönköpings läns museums dnr:	270/2013
Beställare:	Hansa vind AB
Fält- och rapportansvarig:	Ådel V. Franzén
Fältpersonal:	Ådel V. Franzén och Anna Ödéén
Fältarbetstid:	2013-11-26–2013-11-27
Län:	Jönköpings län
Kommun:	Gislaveds kommun
Socken:	Reftele socken
Fastighetsbeteckning:	Vimmelstorp 1:5, 2:2, 2:5, 3:3 med flera
Belägenhet:	Digitala fastighetskartans blad: 63E 3aS
Koordinater:	N: 407086,92/6333021,02
.....	Ö: 408099,88/6332543,95
.....	S: 406740,55/6329733,81
.....	V: 405694,91/6330818,65
Koordinatsystem:	Sweref 99 TM
Undersökningsyta:	152 ha
Tidigare undersökningar:	Jönköpings läns museum, Arkeo- logisk rapport 2001:09. Jörgen Gustafsson.

Referenser

Tryckta källor

Agertz, Jan, 2008. Om ortnamn i Jönköpings län. Småländska kultur-
bilder 2008.

Allvin, Jonas, 1846. *Beskrifning över Västbo härad.*

Gustafsson, Jörgen, 2001. *Arkeologisk utredning, etapp 1. Från Tronebo till
Gislaved - inför byggnation av naturgasledning. Anderstorps, Båraryds,
Reftele och Villstads socknar i Gislaveds kommun, Jönköpings län.* Jönkö-
pings läns museum, arkeologisk rapport 2001:09.

Reftelebygd. Något om ett tioårigt hembygdsarbete. 1948 (red Bertil Ölme).
Reftele Hembygdsförening.

Rosenberg, C. M, 1883. *Geografiskt-statistiskt handlexicon över Sverige,
efter nyaste, hufvudsakligen officiella källor.*

Arkiv

Arken/Arkivsök: Lantmäterimyndigheterna och Lantmäteristyrelsens
digitala arkiv.

FMIS: Riksantikvarieämbetets digitala fornminnesregister.

RA/KA, Svar: Smålandshandlingar 1530-1630.

Kartunderlag

Digitala fastighetskartans blad: 63E 3aS

Arkivsök:

E35 Geografisk karta över Västbo härad, 1690. Jonas Petersson Duker
06-ref-9, Röpplinge skogelag, Reftele socken. Delning och rågångsåtgärd
1766. Nils Esping och Nils Lindvall.

E95-26:3, Röpplinge, Reftele socken. Laga skifte på utmark och utägor,
1847. Sven Magnus Bergström.

06-ref-43 Röpplinge, Reftele socken. Laga skifte, 1851.

E125-53:1 Tronebo, Villstads socken. Enskifte 1827. Jonas Allvin.

Skogspartierna mellan Tronebo och Vimmelstorp i Reftele socken, där en vindkraftspark planeras, präglas av utmarkskaraktär. Mossar, planterad granskog och områden med storblockig morän dominerar landskapsbilden. Icke desto mindre, vid 1800-talets mitt och slut fanns flera torp och backstugor i området, bebyggelseenheter som etablerades och försvann efter en ganska kort tid. Mellan Tronebo och Vimmelstorp fanns också gården Rem. Gården anlades troligen under senmedeltid och övergavs först efter förra seklets mitt. I dag finns fossil åkermark vid Rem som bär spår efter flera seklers odlarmöda.